

ОСНОВНІ МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ

Анотація. Стаття присвячена проблемі формування комунікативної компетентності майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки шляхом використання інтерактивних методів навчання, у тому числі – кейс-методу. Особливість кейс-методу полягає не тільки в аналізі реальної проблеми, а й у можливості вирішення поставленого завдання за допомогою міжособистісного спілкування.

Цей метод ідеально підходить для роботи на заняттях в інструментальному класі, тому що надає студентам-піаністам можливість творчо застосовувати опанований навчальний матеріал, використовувати набуті аналітичні, практично-мовленнєві навички, розвивати загальний інтелектуальний і комунікативний потенціал студента, сприяє розвитку критичної рефлексії майбутнього фахівця, вчить розв'язувати проблеми і практично їх аналізувати, активізує розвиток дослідницьких, комунікативних умінь і навичок творчого прийняття рішення.

У статті висвітлені ще декілька інтерактивних методів навчання, які сприяють формуванню комунікативної компетентності майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки: метод заохочення, колективного аналізу, міні-дискусії.

Ключові слова: комунікативна компетентність, інтерактивні методи навчання, кейс-метод.

Annotation. The article deals with the formation of the communicative competency of future music teachers in the piano preparation process with using interactive education methods, including case-method. The studying which is based on key-method is a purposeful process and is also built on comprehensive analysis of the presented situations, key problem analysis during the open discussions and establishing communicative decision making skills. The distinguishing feature of key method is the creation of problem situation based on real life.

This method ideally befits for lessons work in an instrumental class, because it gives students-pianists a possibility to creatively apply to educational material, to use received analytical, practical and vocal skills, to develop common intellectual and communicative students potential, to enhance the critical reflection of student; it teaches how to work out problems and practically analyse them, activates the development of research; communicative skills and creative decision-making abilities. The table of contents of key method can be varied in accordance with the purpose of studies. Key methods which are oriented to improve the student's decision making abilities are more frequently used.

Some other methods also belong to the instrumental ones in the communicative competence forming of future music teachers

during the piano process preparation: *method of encouragement, method of collective analysis and mini-discussion method.*

Key words: *communicative competency, interactive methods of education, case-method.*

Умови сьогодення підвищили попит на комунікативно компетентних фахівців, які володіють творчим підходом до власної професійної діяльності, високим рівнем комунікативної компетентності, вміннями й навичками аналізувати та приймати нестандартні рішення, самостійно розв'язувати проблеми в різних ситуаціях спілкування.

За останні роки термін «компетентність» став часто вживатися в освітянській літературі при висвітленні сутності різних видів компетентності.

Частково комунікативна компетентність висвітлювалась у багатьох працях, присвячених питанням фахової підготовки майбутніх вчителів музики, зокрема О. Апраксіною, А. Козир, Л. Масол, С. Мельничуком, О. Олексюк, В. Орловим, Г. Падалкою, О. Ростовським, В. Шульгіною, О. Щолоковою.

Водночас методичні засади формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанного навчання, як окремої цілісної системи, не були предметом дослідження у музично-педагогічній галузі освіти.

Під комунікативною комунікацією розуміють здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективність спілкування [2]. Комунікативна компетентність – це вміння вступати в комунікацію (спілкування), бути зрозумілим; це наявність умінь слухати та розуміти інших (учнів, викладачів, батьків); це освітній діалог у процесі навчання [3].

Перехід до особистісно орієнтованої парадигми навчання висунув принципово нові вимоги до вчителя музики. Він повинен бути художньо-освіченою особистістю, мати достатні компетенції у різних галузях мистецтва, що дозволить розширити його професійні функції. Головною метою навчання стає не просто засвоєння знань і формування умінь, а розвиток мислення студента, його творчого потенціалу, формування умінь професійного спілкування з оточуючими [12].

Таким чином, комунікативна компетентність вчителя музики передбачає формування професійних якостей, ключовими елементами яких виступає глибока усвідомленість в галузі мистецтва, творче мислення, вміння вирішувати професійні проблеми та відстоювати власну точку зору.

Виходячи з цих передумов, ми розглядаємо комунікативну компетентність вчителя музики в умовах професійної підготовки з однієї сторони як набір набутих знань, умінь і навичок, а з іншої – як можливість розкривати ці знання з широких соціально-культурних позицій. У системі вищої мистецької освіти вона є особистісно-орієнтованою характеристикою, яка включає три компоненти:

когнітивний (знання в галузі мистецтва), операційно-процесуальний (спеціальні уміння і навички творчої діяльності), аксіологічний (інтеріоризована система художніх цінностей у взаємозв'язку з педагогічною спрямованістю особистості).

Зв'язок між якістю підготовки фахівця та його працевлаштуванням і подальшою професійною кар'єрою вимагає у процесі формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики впровадження нових форм та методів навчання й виховання, що забезпечують розвиток особистості кожного студента, формування кожного з визначених компонентів зазначеної компетентності [12]. Розв'язання цієї проблеми ми вбачаємо у використанні інтерактивних методів навчання на заняттях в класі інструментальної підготовки, що сприяють активізації навчально-виховного процесу за допомогою активного спілкування: студента з викладачем; студента зі студентом; студента з групою студентів; викладача з групою студентів.

Використання інтерактивних методів навчання базується на основних постулатах педагогіки й дидактики. Дослідженню означеної проблеми приділяли увагу А. Олексюк, О. Олійник, М. Красовицький, О. Пометун та ін. Одним із найпоширеніших інтерактивних методів навчання є використання конкретних навчальних ситуацій, тренінгових технологій ділової комунікації, особистісного розвитку та формування комунікативних умінь і навичок майбутніх фахівців Л.Шиянюк визначає кейс-метод, «який ґрунтується на концепції розвитку розумових здібностей учнів/студентів і спрямований на розвиток творчого мислення, сприяє реалізації низки проблем: набуття невідомої раніше інформації; розвиток компетентності; удосконалення умінь спілкуватися; розвиток творчих здібностей; налагодження надійних зв'язків у колективі [11, с. 152]».

Розробку та впровадження ситуаційного аналізу (кейс-метод з англійської мови – *case study* – *метод ситуативного аналізу*) знаходимо в працях Л. Кратасюка, Р. Осадчука, Н. Подранецької, О. Пометун, Ю. Сурміна та ін. Впровадження кейс-методу в навчальний процес вищих навчальних закладів досліджували такі науковці, як В. Краєвський, І. Лернер, І. Дичківська та ін. Проте аналіз сучасної методичної літератури свідчить, що недостатньо розробленим залишається питання використання кейс-методу у формуванні комунікативної компетентності студентів на заняттях у класі інструментальної підготовки в педагогічних університетах України.

Актуальність нашої роботи, з одного боку, зумовлена можливостями кейс-методу у формуванні

комунікативної компетентності студентів-піаністів, а з іншого – необхідністю методичної допомоги викладачам з основного та додаткового музичного інструменту Інститутів мистецтв педагогічних університетів, яка б сприяла підвищенню педагогічної майстерності, формуванню навичок та стилю поведінки викладача-консультанта, який повинен бути ознайомлений із теоретично-методологічними й технологічними аспектами кейс-методу. На нашу думку, використання кейс-методу вимагає від викладачів з основного музичного інструменту, окрім високого рівня володіння власною дисципліною, бути обізнаними з профільними дисциплінами, що передбачає самостійне опрацювання великої кількості матеріалів за фахом підготовки студентів.

Метою застосування кейс-методу у процесі формування комунікативної компетентності студентів педагогічних університетів на заняттях в класі фортепіанної підготовки є:

- активізація мотивації пізнавальної діяльності студентів, заохочення до опрацювання інформації, яка знадобиться в майбутній професійній діяльності;

- розвиток комунікативних умінь і навичок, вербальної комунікації українською (державною) мовою, що реалізується у формі діалогової взаємодії студента з викладачем, взаємодії студентів у парах і мікрогрупах;

- формування навичок професійної комунікативної поведінки у колективі, вміння аналізувати характер міжособистісних стосунків у різних ситуаціях спілкування [11, с. 152].

Кейс-метод був уперше застосований на початку ХХ століття у Гарвардській бізнес-школі. С. Яковлева дає дуже просте, проте змістовне визначення кейс-методу – «метод навчання на основі практичних ситуацій» [13, с. 321]. Н. Плешкова, описуючи кейс-метод, доповнює попереднє визначення і зазначає, що означений метод дозволяє зацікавити студентів у вивченні предмета, сприяє активізації засвоєнню знань та навичок опрацювання інформації, її аналізу тощо [8, с. 21]. Л. Шиянюк вважає, що навчання на основі кейс-методу – це «цілеспрямований процес, побудований на всебічному аналізі представлених ситуацій, обговоренні під час відкритих дискусій проблем кейсів і виробленні комунікативних навичок прийняття рішень. Відмінною рисою кейс-методу є створення проблемної ситуації на основі фактів із реального життя» [11, с. 151].

Ми поділяємо думку С. Яковлевої щодо визначення кейс-методу як методу аналізу ситуації, застосування якого передбачає осмислення студентами реальної ситуації, опис якої одночасно відображає не тільки певну практичну проблему, але й аналізує її [13, с. 323].

Можемо зробити висновок, що кейс-метод спрямований не тільки на засвоєння конкретних

знань, формування необхідних умінь та навичок, а й на розвиток загального інтелектуального й комунікативного потенціалу студента, формування його комунікативної компетентності.

Інваріантними складовими спілкування є такі компоненти, як партнери-учасники, життєва ситуація, комунікативна ситуація, завдання. Варіативність пов'язана з характеристиками самих складових – партнерів зі спілкування, ситуацій, цілей спілкування (Л. Шиянюк [11]).

Тому комунікативна компетентність передбачає розвиток умінь адекватної самооцінки у проблемній ситуації та в процесі її розв'язання.

Особливістю кейс-методу є те, що він допомагає не тільки описати реальні події, а є єдиним інформаційним комплексом, що допомагає з'ясувати ситуацію, адже містить питання, що призводять до вирішення поставленого завдання за допомогою міжособистісного спілкування [11].

Цей метод ідеально підходить для роботи на заняттях в інструментальній класі, тому що надає студентам-піаністам можливість творчо застосовувати опанований навчальний матеріал, використовувати набуті аналітичні, практично-мовленнєві навички, розвивати загальний інтелектуальний і комунікативний потенціал студента, сприяє розвитку критичної рефлексії студента, вчить розв'язувати проблеми і практично їх аналізувати, активізує розвиток дослідницьких, комунікативних умінь і навичок творчого прийняття рішення.

При використанні кейс-методу на заняттях в класі інструментальної підготовки необхідно пом'ятати про основні принципи даного методу:

- У процесі активної співпраці викладача й студента зусилля викладача спрямовані на формування загального інтелектуального й комунікативного потенціалу майбутнього фахівця.

- Результатом такої діяльності є не тільки отримання знань, а й формування умінь і навичок навчальної роботи, що стануть у нагоді в майбутній професійній діяльності тих, хто навчається.

- Формування професійної й україномовної комунікативної компетентності студентів.

- Забезпечення достатньою кількістю матеріалів для створення кейсів відповідно до ситуації (Інтернет, DVD-диски, CD-диски) [11, с. 151].

Зміст кейса може варіюватися відповідно до мети навчання. Найчастіше використовуються кейси, що орієнтовані на розвиток і вироблення у студентів навичок прийняття рішень.

Для зручності оцінювання ми виділили найважливіші, на нашу думку, критерії, за якими потрібно оцінювати студентів під час виконання ними кейсу: здатність створювати моделі вирішення проблем; системне аналітичне і стратегічне мислення; вміння застосовувати знання із профільних дисциплін; дотримання правил мовлення

українською мовою та знання термінології; самостійність та ініціативність; оригінальність підходу; комунікативні уміння й навички; вміння аргументувати і відстоювати власну точку зору.

Студент на практиці застосовує набутий теоретичний навчальний матеріал, формує комунікативні уміння й навички, удосконалює оціночні навички.

Цінність кейс-методу на заняттях в класі фортепіанної підготовки визначається його поліфункціональністю, здатністю вирішення поставлених завдань у комплексі, можливістю актуалізації отриманих раніше знань.

Можемо доповнити перелік методів, які сприяють формуванню комунікативної компетентності майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки, а саме: *метод заохочення* – студенти старших курсів, які мають достатньо серйозні успіхи у навчанні, досвід у виконавській діяльності під контролем викладача можуть проконсультувати більш слабких у навчанні (заохочення у наданні студентам можливості побути в ролі викладача). Цей метод формує комунікативні вміння студентів та висвітлює набуті фахові

компетенції майбутніх учителів.

Метод колективного аналізу полягає в аналізі групою студентів виконання музичного твору свого товариша. Відбувається групове обговорення, аналіз виконання, що дозволяє розвинути вміння вербалізувати власні міркування та фахові знання.

Метод міні-дискусії застосовується викладачем зі студентами свого класу. Обговорюються проблеми підбору, розподілу та опрацювання навчального матеріалу, особливостей та термінів складання навчальних модулів з фортепіанної підготовки. Жваво, з інтересом проходять обговорення концертних виступів кращих студентів класу, інтерпретацій музичних творів відомими музикантами світу тощо.

Отже, формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя музики в процесі фортепіанного навчання буде сприяти досягненню основної мети – підготовці кваліфікованого спеціаліста, який вільно володіє своєю професією, орієнтований у суміжних галузях діяльності, може відстоювати власну професійну точку зору і готовий до постійного професійного зростання і професійної мобільності.

Література:

1. Алексюк А.М. Загальні методи навчання в школі / А.М. Алексюк – 2-е вид, переробл. і доп. – К.: Рад.шк., 2001. – 206с.;
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352с.;
3. Краевский В.В. Основы обучения. Дидактика и методика: учеб пособие для студентов высш. учеб. заведений / В.В.Краевский, А.В.Хуторской. – М.: Издат. центр «Академия», – 2007. – 376с.
4. Кратасюк Л.М. Інтерактивні методи навчання (Розвиток комунікативних і мовленнєвих умінь) / Л.М. Кратасюк // Дивослово, – 2004. – №10 – С.2-11;
5. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения / И.Я. Лернер. –М.: Педагогика, 1991. – 185с.;
6. Осадчук Р.І. Діалогічні методи навчання: посіб. для вчителя / Р.І. Осадчук. – К.: Рута, 2000. – 56с.;
7. Подранецька Н. І. Складання діалогів відповідно до запропонованої ситуації / Н. І. Подранецька // Дивослово, – 2008. – №5 – С.8-11;
8. Плешкова Н.И. Формирование умений педагогического общения у студентов (на материале музыкально-педагогических факультетов): Автореф. дис. канд. пед. наук. – К.: Освіта, 1985. – 23с.;
9. Пошетун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.метод. посіб. / О. І. Пошетун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пошетун. – К.: А.С.К., 2004. – 192 с.
10. Сурмин Ю.П. Теория систем и системный анализ: Учебное пособие К.: МАУП, 2003 г. - 368 с.
11. Шиянюк Л. Кейс-метод у формуванні комунікативної компетентності студентів технічного вишу на заняттях з української мови / Л.Шиянюк // Нова педагогічна думка: наук.-метод. журн. №3 – Рівне: Рівен. обл. ін.-т після диплом. пед. освіти, 2013. – С.150-153;
12. Щолокова О.П. Філософські засади мистецької освіти / О.П. Щолокова // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. – Випуск 7 (12). – К.: НПУ, 2009. – С.9-13;
13. Яковлева С.А. Особливості застосування кейс-методу у навчанні студентів психологічного факультету / С.А. Яковлева // Акмеологія – 2003. – СПб.: Санкт-Петербурзька акмеологічна академія, 2003. – С.320-324.